

Europas miljø ved århundredeskiftet

Et resumé

Omslag: Rolf Kuchling
Lay-out: Dorte Gren Kristiansen

BEMÆRK

Indholdet af denne rapport afspejler ikke nødvendigvis Europakommissionens eller andre EU-institutioners officielle holdning. Hverken Det Europæiske Miljøagentur eller enkeltpersoner eller selskaber, der optræder på agenturets vegne, kan gøres ansvarlige for den anvendelse, som måtte blive gjort af informationerne i denne rapport.

På internet fås en mængde andre oplysninger om EU via Europa-serveren (<http://europa.eu.int>).

Bibliografiske data findes bagerst i denne publikation

Luxemburg: Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer, 1999

ISBN 92-828-6772-2

© EEA, København, 1999

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Printed in Italy

Trykt på klorfrit bleget genbrugspapir

Det Europæiske Miljøagentur
Kongens Nytorv 6
DK - 1050 København K
Danmark
Tel: +45 33 36 71 00
Fax: +45 33 36 71 99
E-mail: eea@eea.eu.int
Homepage: <http://www.eea.eu.int>

Indhold

Forord	4
1. Enkelte fremskridt, men generelt et dårligt billede	7
2. På rette spor – i tide?	17
3. Hvor kommer belastningerne fra?	22
4. Gør vi fremskridt i retning af integration?	26
5. Udvidelsen af EU: Udfordringer og muligheder	32
6. Bedre data og information	36

4 Europas miljø ved århundredeskiftet

Forord

Agenturet har tidligere rapporteret, at der trods mere end 25 års fælles miljøpolitik – som har været en succes ud fra egne forudsætninger – ikke er nogen betydelig forbedring at spore i den generelle miljøkvalitet i EU. På nogle områder forværres miljøtilstanden derimod. Denne rapport bekræfter denne situation, og viser desuden at udviklingen inden for visse samfundsøkonomiske sektorer står i vejen for en bæredygtig udvikling og dermed udgør den største hindring for en forbedring af miljøtilstanden i den europæiske union.

Indtil nu har der manglet en vurdering af, om den politik der føres på det økonomiske område, på miljøområdet og inden for andre sektorer, vil resultere i et forbedret miljø i løbet af de kommende 10 år - eller om der er andre udviklingsfaktorer, som står i vejen for væsentlige fremskridt og dermed hindrer at de miljøpolitiske mål nås.

Hensigten med denne rapport „Europas miljø ved århundredeskiftet“ er at tage dette spørgsmål op, at fremlægge information om den nuværende miljøtilstand og om de fremtidige udviklingstendenser. Informationer, som direkte vil kunne danne grundlag for at træffe beslutning om fornuftige og effektive tiltag der for alvor kan forbedre og beskytte miljøet og føre os i retning af en mere bæredygtig udvikling (Amsterdam-traktatens artikel 2 og 6).

Hvad er udsigterne ?

De fleste af de store udfordringer på miljøområdet rækker ind i det næste årti. Det drejer sig først og fremmest om den voldsomme vækst i samfundsøkonomien, der er i vente (målt i BNP, befolkningsudvikling og forbrug). I langt de fleste tilfælde er det – selvom der er vigtige undtagelser – ikke lykkedes at undgå, at samfundsudviklingen medfører miljøpåvirkning. En anden udfordring omhandler øget miljøbelastning som følge af vækst i vej- og lufttransport, øget urbanisering samt forringelsen af miljøet i landdistrikterne. Og endelig vokser truslen mod værdifulde naturværdier og biodiversiteten. Det gælder både i de central- og østeuropæiske lande og de natur- og miljøværdier, der er tilbage i Sydeuropa, Middelhavsområdet og i Nord- og Vesteuropa.

Men vi ser også nogle positive tendenser. De er fortsat svage, men bliver mere og mere tydelige. Det er en udvikling, som bør fremmes og som der også skal

informerer om: Brugen af vindenergi vokser, cykling udgør en større procentdel af trafikken i nogle storbyer, der udpeges pesticidfri områder i mange lande, der foregår en betydelig vækst inden for økologisk landbrug, mange lande har opnået øget energieffektivitet, i nogle EU-lande opstilles indikatorer og endog kvantitative mål for at styre udviklingen i en bæredygtig retning. Endelig har mange kommuner og virksomheder taget princippet om bæredygtighed til sig og udvikler deres egne lokale Agenda 21-programmer på kommune- og virksomhedsniveau.

Hvad skal vi ellers være opmærksomme på og rapportere om, som vil kunne bidrage til en forbedring af miljøkvaliteten og til at opnå en bæredygtig udvikling?

Agenturet har arbejdet ihærdigt på at opbygge et overvågnings- og rapporteringssystem, der kan rapportere regelmæssigt, men har manglet en struktureret referencemodel med indikatorer og mål for de vigtigste områder. Vi har ganske enkelt ikke haft de nødvendige instrumenter til at gøre det socio-økonomiske system ansvarligt for miljøet og en bæredygtig udvikling, samt at tilskynde og belønne det for at ændre kurs mod bæredygtighed.

Agenturet vil nu gå et skridt videre i retning mod at opfylde sin nye forpligtelse i den reviderede Forordning (1210/1990) gennem at udsende regelmæssige rapporter baseret på indikatorer. Den første rapport, som indeholder et sæt EU "miljøsignaler", vil blive offentliggjort i slutningen af 1999. Rapporten fremlægger et udvidet sæt af indikatorer, der viser fremskridt og udviklingstendenser i EU-landenes miljøtilstand. På basis heraf er udvalgt et sæt såkaldte hovedindikatorer. Der vil desuden blive gjort forsøg på at lave et såkaldt "trivselsindeks" som supplement til udviklingen i BNP og andre velfærdsindikatorer. Det nye indeks skal give et bedre billede af livskvalitet, herunder miljøkvalitet og bæredygtig udvikling.

Eftersom målet er forandring, er den politiske ramme også vigtig. Miljøpolitikken har måske gjort nogle problemer mindre, men økonomisk politik og sektorpolitikker, der ligger uden for miljøpolitikken kontrol, har skabt nye og større problemer. Det kan ikke undgås, at integrationen af miljøpolitikken i andre politikker skaber konflikter. „Cardiff-initiativet“ (vedtaget af Det Europæiske Råd i juni 1998) tager højde for dette ved at opfordre til, at de vigtigste økonomiske politikker og sektorpolitikker (landbrug, transport, energi, det indre marked, industri, økonomi og udvikling) indrages i arbejdet med miljø og bæredygtighed. I december 1999

6 Europas miljø ved århundredeskiftet

skal Det Europæiske Råd i Helsinki vurdere fremskridt og se på udviklingen inden for disse sektorer i lyset af en samlet vurdering af Det 5.

Miljøhandlingsprogram, som nærværende rapport danner baggrund for. Desuden vil EU-Kommissionen fremlægge en koordineret rapport om indikatorer, som agenturets rapport "EU Miljøsignaler 1999" er et væsentligt bidrag til.

Denne rapport er et skridt på vejen til en mere effektiv rapportering. Vi forventer, at denne form for publikation vil være et godt udgangspunkt for dannelse af succesfulde "alliancer", der vil være i stand til at tackle spørgsmål om miljø og bæredygtighed. Sådanne alliancer bør omfatte politikere, brugere og forbrugere, almindelige borgere og ikke mindst erhverslivet, som nu har indset, at erhvervmæssig aktivitet skal være "bæredygtig". En sådan udvikling er en del af overgangen fra "miljø som en byrde" til "miljø og bæredygtighed som en mulighed". Kommende rapporter, og især vores årlige rapport "EU Miljøsignaler", der vil være baseret på indikatorer, bør give mulighed for at overvåge fremskridtene hyppigere, end vi hidtil har gjort det. Hermed bliver det muligt at gøre opmærksom på og måske endog fokusere på nye positive erfaringer og udviklingstendenser i de enkelte medlemslande eller inden for enkelte sektorer.

Det ser ud til, at mulighederne for at rapportere om miljøsituationen og for at inddrage andre sektorer i arbejdet med at skabe miljøforbedringer gradvis forbedres. Samtidig kan der spores en positiv udvikling i den politiske vilje, erhverslivets indstilling og i offentlighedens krav og forventninger på miljøområdet. Forude ligger to store udfordringer, som for alvor vil sætte vores vilje og evne til at forbedre miljøet og livskvaliteten – og samtidig bevæge os mod en bæredygtig udvikling – på en prøve: For det første problemerne med klimaændringer, herunder reduktion af drivhusgasser og rationel anvendelse af fossile brændstoffer (fra klimaændring til et klima for ændring). For det andet udvidelsen af EU, hvor det er en udfordring for alle at nå målet om bæredygtighed. Lad os starte nu !

*Domingo Jiménez-Beltrán
Administrerende direktør*

Indledning

Dette resumé er opdelt i et hovedafsnit og et bilag. I hovedafsnittet analyseres situationen og udsigterne for de miljøspørgsmål, der behandles i rapporten "Europa's miljø ved århundredeskiftet". Rapporten relaterer miljøindsatsen nu og i fremtiden til de politiske mål, der er aftalt på EU-plan. Samtidig behandles de omfattende virkninger, som forringelser af miljøet har på menneskers sundhed, på biodiversiteten og på sårbare landskaber og områder. Og endelig ser vi på, hvordan aktiviteten i de vigtigste økonomiske sektorer bidrager til miljøudviklingen. To vigtige EU-politiske spørgsmål tages også op: For det første - hvilke fremskridt er gjort for at integrere miljøhensyn i sektorpolitikkerne? Og for det andet - hvordan ser situationen og udsigterne ud for de lande, der forventer at tilslutte sig EU? Der er brug for data og informationer af høj kvalitet for at underbygge sådanne analyser. Derfor giver rapporten også en vurdering af de fremskridt, der er gjort for at afhjælpe manglen på data og hvor der er yderligere behov for en indsats.

Bilaget indeholder en mere detaljeret gennemgang af de miljøspørgsmål, der tages op i hovedrapporten.

1. Enkelte fremskridt, men generelt et dårligt billede

Hvilke resultater er nået, på hvilke områder – og hvordan ser fremtiden ud?

Oversigten nedenfor illustrerer miljøbelastningen og tilstanden inden for de væsentligste miljøområder. Den viser både hvordan situationen ser ud i dag og en prognose for tiden frem til år 2010. Det fremgår, at bortset fra den betydelige og glædelige reduktion af ozonlagnedbrydende stoffer, er der kun sket utilstrækkelige fremskridt på alle de øvrige områder. Der er dog områder, hvor vi ser positive udviklingstendenser – det gælder f.eks. begrænsning af emissioner, der bidrager til forsurening og udledning af fosfor til floder.

8 Europas miljø ved århundredeskiftet

Belastning		Miljøspørgsmål	Tilstand & påvirkning	
Nutid	Fremtid		Nutid	Fremtid
☹️	☹️	Drivhusgasser og klimaændring	☹️	☹️
😊	☹️	Ozonlagsnedbrydning	☹️	☹️
☹️	☹️	Farlige stoffer	☹️	?
☹️	☹️	Grænseoverskridende luftforurening	☹️	☹️
☹️	☹️	Belastninger i relation til vand og vandområder	☹️	☹️
☹️	☹️	Jord og jordkvalitet	☹️	?
☹️	☹️	Affald	☹️	☹️
☹️	?	Naturlige og teknologiske risici	☹️	?
☹️	?	Genetisk modificerede organismer	?	—
☹️	☹️	Biodiversitet	☹️	?
☹️	☹️	Menneskers sundhed	☹️	?
☹️	☹️	Byområder	☹️	☹️
☹️	☹️	Kyst- og havområder	☹️	?
☹️	?	Landdistrikter	☹️	—
☹️	?	Bjergområder	☹️	—

😊 positiv udvikling

☹️ en vis, men utilstrækkelig positiv udvikling

☹️ negativ udvikling

— ingen kvantitative data til rådighed ? delvis kvantitativ analyse/ ekspertanalyse til rådighed

Vurdering af udviklingen inden for de seneste 5-10 år og udviklingstendenser frem til år 2010, dog år 2050 for klimaændring og ozonlagsnedbrydende stoffer. I rubrikken "belastning" er vist ændringer i forhold, der belaster miljøet, for eksempel emission af forurenende stoffer eller arealudnyttelse. Oplysningerne i rubrikken "tilstand og påvirkning" angiver den ændring i miljøkvaliteten, som den ændrede belastning medfører.

Udsigten for udviklingen i de fleste miljøbelastninger er heller ikke opmuntrende. Det skyldes især, at vi forudser øgede emissioner fra områder det har vist sig vanskeligt at håndtere (emission af drivhusgasser, kemikalier og affald). Disse stigende belastninger skal ses i lyset et generelt foruroligende billede af den nuværende miljøtilstand. Prognosen herfor er heller ikke positiv. For de fleste områder gælder, at det enten ikke er lykkedes at genskabe et sundt miljø, eller at fremtidens miljøbelastning er påvirket af udviklingstendenser, der trækker i den modsatte retning. Inden for områderne drivhusgasser og klimaændringer samt affaldsproduktion er prognoserne dystre. Vi forventer en uændret eller forbedret miljøtilstand inden for enkelte områder – for eksempel grænseoverskridende luftforurening, vandforurening og luftkvalitet i storbyer.

Der er dog fortsat betydelig usikkerhed om prognosen. En årsag hertil er mangel på data inden for områder som f.eks. jord, biodiversitet og pesticider i grundvand. En anden årsag er usikkerhed om den fremtidige socio-økonomiske udvikling. Tilsammen gør disse forhold det vanskeligt at få et klart billede af, i hvilken retning det går. Især er det vanskeligt at vurdere udsigterne for vigtige og aktuelle spørgsmål, som også i stigende grad optager offentligheden, f.eks. den miljømæssige påvirkning af menneskets sundhed, farlige stoffer og genetisk modificerede organismer.

Som det fremgår af oversigten er miljøtilstanden i Den Europæiske Union fortsat et alvorligt anliggende. Og selv om der er tegn på, at det er muligt at opnå fine resultater med reguleringer – det gælder f.eks. forsuring – er det klart, at der er behov for en større indsats på en række områder for at forbedre miljøkvaliteten og sikre en bæredygtig udvikling. Særligt vigtigt er det, at miljømæssige hensyn i højere grad integreres i de økonomiske beslutninger.

Som oversigten "Hvor er vi nu?" også viser, er det samlede indtryk meget blandet.

10 Europas miljø ved århundredeskiftet

Hvor er vi nu?

Drivhusgasser og klimaændring

- Kuldiioxidemissionen faldt med ca. 1% mellem 1990 og 1996. Der er betydelige variationer mellem medlemslandene. Emissionen af metan er faldende.
- Den årlige middeltemperatur for hele verden og for Europa er steget med 0,3-0,6°C siden 1900. 1998 var det varmeste år, der nogensinde er registreret.

Ozonlagsnedbrydende stoffer

- Den potentielle "klor plus brom" koncentration (samlet potentiel nedbrydning af ozonlaget) toppede i 1994 og er nu faldende.
- Anvendelsen af ozonlagsnedbrydende stoffer er faldet drastisk - hurtigere end krævet i de internationale reguleringer, men koncentrationen af haloner i atmosfæren stiger mod forventning stadig.

Farlige stoffer

- Gennem forskellige kontrolforanstaltninger er det lykkedes at reducere risikoen og visse typer af emissioner. Desuden er miljøkoncentrationen af persistente organiske stoffer og tungmetaller faldende.
- Men for 75% af den store mængde kemikalier på markedet findes der ikke tilstrækkelige analyser af giftighed og økotoksicitet til rådighed til at foretage en tilstrækkelig risikovurdering.

Grænseoverskridende luftforurening

- I de fleste lande er der sket et fald i emissionen af svovldioxid, flygtige organiske forbindelser og - i mindre udstrækning - nitrogenoxid. Men de gode resultater med begrænsning af emissioner fra stationære kilder blev næsten opvejet af øgede emissioner fra den hurtige vækst på transportområdet. Emissioner fra international skibsfart tegner sig for en stigende andel.
- Den grænseoverskridende luftforurenings skadelige virkninger på økosystemer er blevet reduceret.
- Alle de grænseværdier for sommersmog, der er fastlagt i henhold til ozondirektivet, er blevet overskredet siden 1994.

Belastninger af vand og vandområder

- Der er sket et betydeligt fald i antallet af svært forurenede floder som følge af reduktioner i punktkildeudledninger (af f.eks. fosfor). Udledningen af organisk stof er faldet med 50 - 80% i løbet af de sidste 15 år.
- Der er ikke sket de store ændringer i nitratkoncentrationerne i floderne i EU siden 1980, hvilket har bidraget til eutrofiering i kystvande. Tilførslen af næringsstoffer fra landbruget er stadig høj.
- EU-lande indvinder årligt i gennemsnit ca. 21% af deres vedvarende

ferskvandsressourcer, hvilket anses for at være en bæredygtig andel. Der sker et stort vandtab i de sydlige EU lande – ca. 18% af ressourcerne går hvert år tabt som følge af kunstvanding. Overudnyttelse og tilsaltning af grundvandet i kystområderne er også fortsat kritisk.

Jord og jordkvalitet

- Skaderne er stigende og fører til varige tab på grund af stigende vanderosion, fortsat forurening og forsegling af jord.

Affald

- EU producerer og transporterer mere fast affald. Målene for EU's affaldsstrategi er ikke nået. Forebyggende reguleringer på affaldsområdet har ikke stabiliseret produktionen, og deponering på lossepladser er stadig den mest almindelige behandlingsmetode til trods for betydelige fremskridt inden for genvinding og genanvendelse.
- Genanvendelsen af glas og papir har været stigende. Alligevel er den samlede produktion af disse affaldsstrømme ikke blevet reduceret.

Katastrofer og økonomiske tab

- I perioden 1990-96 var det økonomiske tab som følge af oversvømmelser og jordskred fire gange så stort som i hele det foregående årti. Indtil videre er der ikke nogen målrettet politik til begrænsning af skader forvoldt af naturkatastrofer.
- Der sker fortsat alvorlige uheld ved industriaktiviteter. Der er indberettet over 300 større uheld siden 1984 i EU. Noget tyder på, erfaringer fra tidligere uheld endnu ikke i tilstrækkelig grad er blevet samlet og/eller indarbejdet i industrielle rutiner og normer.
- Den samlede risiko for miljøet i Europa som følge af ufrivillige udslip af radionuklider kan, om end den er lille, ikke vurderes.

Genetisk modificerede organismer (GMO'er)

- Spørgsmålet om de genetisk modificerede organismer er fortsat forbundet med videnskabelig usikkerhed og politisk strid.
- Siden 1985/86 har man som forsøg sat GMO'er ud i miljøet som nye afgrøder, og fire kommercielle levnedsmiddelafrøder er blevet godkendt.
- Ifølge EU-lovgivningen, der fastsætter bestemmelser for udsætning og uheldsbetingede udslip af GMO'er – og sikkerheden ved anvendelse af dem i levnedsmidler, tager det mindst 1-2 år at opnå markedsføringsgodkendelse fra EU for GMO-produkter; og ingen har indtil videre opnået enstemmig godkendelse.

Menneskers sundhed

- Traditionelle miljømæssige sundhedsproblemer forårsaget af foruren

12 Europas miljø ved århundredeskiftet

drikkevand, utilstrækkelig kloakering og dårlige boliger er stort set forsvundet i EU.

- Ifølge Verdenssundhedsorganisationen (WHO) viser tilgængelige data, at miljøet har en begrænset - dvs. mindre end 5% - direkte virkning på folkesundheden. Partikelformige luftforurenende stoffer forårsager muligvis 40-150.000 dødsfald pr. år blandt voksne i EU's storbyer, og en del af det stigende antal hudkræfttilfælde skyldes øget stråling gennem et ozonlag, der gradvis nedbrydes.
- Tilsammen kan nogle typer af forurenende stoffer i luft, vand, fødevarer, forbrugsvarer og bygninger påvirke den generelle livskvalitet. De samme stoffer kan i betydelig grad bidrage til astma, allergier, madforgiftning, visse typer kræft samt neurotoksicitet og nedbrydning af immunforsvaret.

Byområder

- Koncentrationerne af forurenende stoffer i storbyernes luft er faldet i det seneste årti, hvilket har medført en vis forbedring af luftkvaliteten i byerne. Men der er modstridende data om partikelformige stoffer – den generelle tendens er nedadgående, men koncentrationerne overstiger fortsat WHO's retningslinier i et flertal af storbyer.
- Med hensyn til eksponering for støj skønnes det, at mere end 30% af befolkningen i EU bor i boliger med signifikant eksponering for vejstøj, til trods for at støjgrænserne fra individuelle kilder er reduceret betydeligt.

Kyst- og havområder

- Ca. 85% af kysterne, hvor ca. en tredjedel af EU's befolkning bor, er i høj eller moderat grad udsat for forskellige former for belastninger, og urbaniseringen er generelt steget i de fleste kystområder.
- I 1983 var 23 af de 25 dårligst stillede områder i EU's kystområder. I 1996 var det 19 ud af 25. Den manglende økonomiske vækst begrænser mulighederne for miljøstyring.
- Alle EU's have er omfattet af regionale konventioner, der endnu ikke håndhæves fuldt ud. Hovedproblemerne er fortsat dårlig vandkvalitet, erosion af kystområder og mangel på integreret kystforvaltning.

Natur og biodiversitet

- Spørgsmål om biodiversitet inddrages i stigende grad i andre politikker i form af landbrugs-miljøreguleringer (på 20% af landbrugsarealet) og mere målrettede metoder til bevaring af naturen f.eks. forvaltning, der tjener flere formål, naturbevaring på stedet og foranstaltninger, der træffes uden for selve området.
- Stigende fragmentering f.eks. ved etablering af forstæder i landområder, ensartethed og forsimpning af landskaber truer fortsat biodiversiteten fordi det medfører en voldsom reduktion af de områder, der er til rådighed for fauna og flora. Natura 2000 er blevet gennemført meget langsomt.
- Forurening (eutrofiering, forsuring) og indførelse af arter fremmer fortsat spredningen af robuste, meget udbredte arter på bekostning af specialiserede arter.

Antallet af miljøproblemer, der fortsat ikke har fundet en løsning betyder at vi har en lang og omfattende dagsorden for de kommende års arbejde. Hvad er chancen for at nå det?

Grundscenariet, der forudsætter fuld gennemførelse af alle de reguleringer, der var forberedt eller vedtaget i EU frem til august 1997, viser omfanget af de udfordringer, der ligger forude. Med nogle få undtagelser – f.eks. produktion af ozonlagnedbrydende stoffer, forsuring og luftkvalitet i byområder – er der stadig meget, der skal nås for at sikre yderligere forbedringer af EU's miljø .

Udvalgte miljøspørgsmål: Hvad ligger der forude?

- **Emission af drivhusgasser** forventes at stige i EU med ca. 6% fra 1990 til år 2010. Atmosfæriske koncentrationer af kuldioxid, metan og kvælstofforilte kan stige med helt op til henholdsvis 45, 80 og 20% frem til år 2050. Middelttemperaturen og havenes vandstand forventes også at blive ved med at stige.
- **Ozonlaget** får gavn af nedtrapningen af ozonlagnedbrydende stoffer, men vil først begynde at blive genopbygget efter midten af 2030'erne og forventes ikke at være fuldstændigt genopbygget før år 2050. Det forventes, at niveauerne for ultraviolet stråling og de skadevirkninger, der forbindes hermed, f.eks. tilfælde af hudkræft, fortsat vil stige.
- Kemisk produktion og den samlede emission af **farlige stoffer** i EU forventes at stige. Dog vil der være betydelige regionale forskelle. Der forventes alvorlige stigninger i emissionen af kviksølv, kadmium og kobber frem til år 2010, mens emission af visse pesticider kun skulle stige svagt. Men takket være reguleringer på området bør der ske et fald i emissioner, deposition og koncentrationen af bly, dioxiner og polykloreret bifenyl. For bly vil der ske et betydeligt fald.
- Emissioner af alle de vigtigste stoffer, der bidrager til **forsuring** og **eutrofiering** forventes at blive reduceret – hvilket fører til betydelige forbedringer af økosystemer, der er truet heraf.
- Kvaliteten af EUs **floder, vandløb og søer** bør blive bedre. På grund af reguleringer, der skal mindske vandforurening fra punktkilder, vil tilførslen af kvælstof og fosfor blive mindre. Især rensning af byspildevand bidrager til denne forbedring, men mængden af forurenede slam stiger som følge heraf. Vandløb og søer i regioner med intensivt landbrug vil sandsynligvis forblive et problem, medmindre der også gøres noget for at reducere virkningen af fosfor og kvælstof fra landbruget. **Det samlede vandbehov** forventes at holde sig forholdsvis stabilt eller kun stige svagt indtil år 2010.

14 Europas miljø ved århundredeskiftet

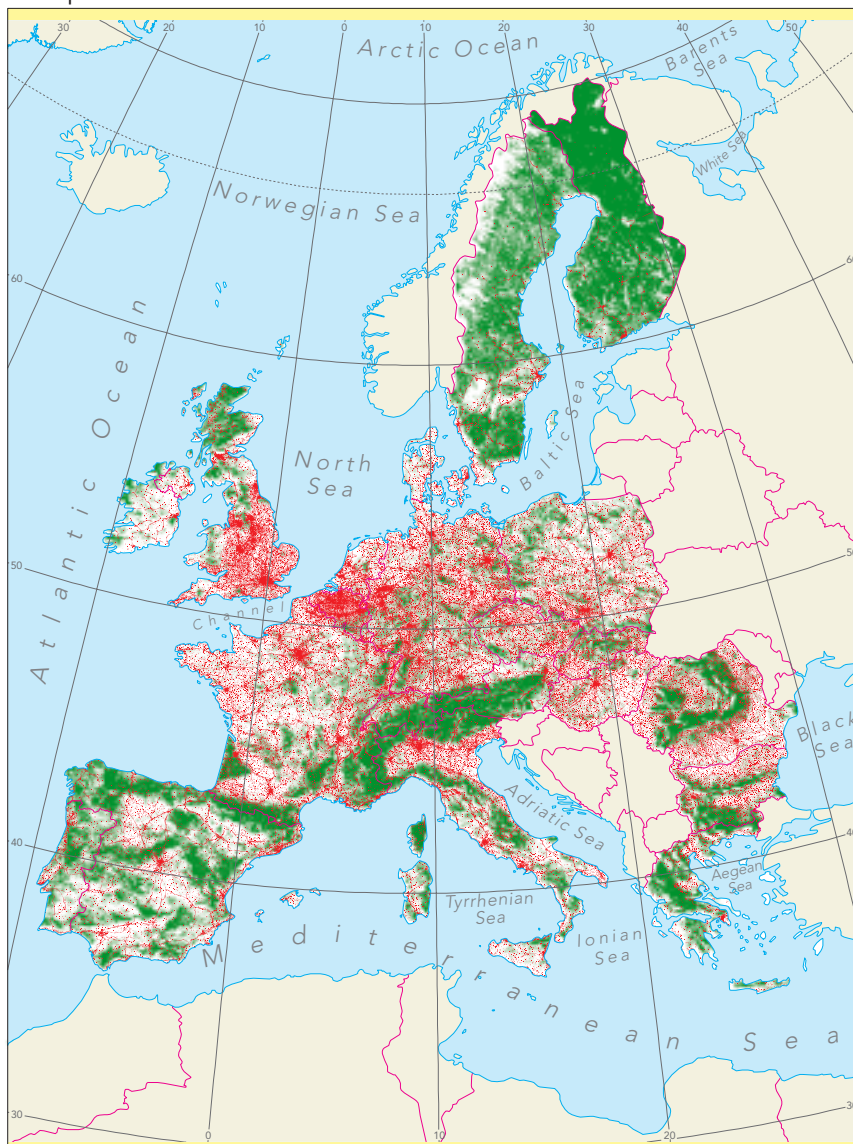
- **Genanvendelse** har været yderst vellykket i en række EU-lande. I visse områder i Mellem- og Nordeuropa er restmængden af affald nede på en tredjedel efter genanvendelse. Men til trods for politiske initiativer i EU og på nationalt plan forventes **affaldsmængden** at stige (husholdningsaffald, papir, pap og glas).
- **Luftkvalitet i byområder** vil fortsat blive bedre. Den gennemsnitlige eksponering af bybefolkningen for niveauer over de anbefalede forventes at falde for alle stoffer. Men koncentrationsniveauerne for partikelformige stoffer, kvælstofdioxid, benzpyren og ozon forventes fortsat at ligge over retningslinjerne for luftkvalitet i de fleste storbyer frem til år 2010.
- **Eksponering for støj** forudsiges at blive forværret i visse situationer, f.eks. langs ringveje og motorveje og i regionale lufthavne som følge af stigningen i transport, især gods- og luftransport.
- **Biodiversiteten** er primært truet af ændringer i arealanvendelsen. Desuden af forurening og indførelse af fremmede arter. Disse faktorer forventes fortsat at være af væsentlig betydning for stort set hele Europa frem til år 2010. I perioden 1990 til 2050 vil temperaturstigninger sandsynligvis få indvirkning på forholdene i arktiske og bjergrige regioner, mens skiftende nedbørsmængder kan få omfattende virkninger i Sydeuropa. Resultatet kan blive en signifikant ændring i artsfordelingen.
- Luft- og vandforurening, støj, emission af kemikalier, forurening af fødevarer og nedbrydning af ozonlaget bliver vigtige miljøspørgsmål, som vedrører **menneskets sundhed**. Overskridelser af grænseværdier for partikelformigt stof, kvælstofdioxid, benzpyren og ozon i de fleste storbyer frem til år 2010 vil få indvirkning på forventet levealder og dødelighed og vil yderligere forårsage stigninger i tilfældene af astma og allergi, der påvirker åndedrætsorganerne. Mennesker bliver udsat for skader forårsaget af nitrat og pesticidrester og vandforurening – især i områder, der er afhængige af drikkevandsforsyninger fra brønde af ringe dybde. Desuden vil den forventede stigning i produktionen af visse kemikalier, som man ved kan skade mennesker, samt stigninger i visse typer giftigt affald, påvirke sundhedstilstanden. Flere mennesker vil blive udsat for støj i bestemte situationer. Det kan forårsage høreproblemer og stress, der fører til for højt blodtryk og en stigende risiko for hjerte-kar sygdomme. Desuden forventes tilfældene af hudkræft på trods af den planlagte reduktion af ozonlagnedbrydende stoffer at stige kraftigt og toppe omkring år 2055 – med 15 gange så mange tilfælde som i 1990.

Disse udfordringer forstærkes af, at mennesket sætter nye 'fodaftryk' på miljøet. For eksempel har dramatiske ændringer i den måde vi anvender arealerne på en kraftig virkning. Selv om mere end 70% af europæerne bor i byområder, har der siden 1950'erne været en bemærkelsesværdig tendens til spredning af og uhemmet vækst i bymæssige bebyggelser. Det sker f.eks. ved, at

der bygges flere veje og anden infrastruktur, at arealer inddrages permanent til andre formål og jord "forsegles" (f.eks. til turisme). Derved koncentrerer miljøbelastningen inden for et lille område og der kan opstå nye såkaldte "hot spots".

Belastning af arealer og landskab forårsaget af beboelse og transportnetværk

Kilde: EEA

16 Europas miljø ved århundredeskiftet

I dag anvender de fleste EU-lande mindst 80% af deres territorium til "produktive" formål, såsom landbrug, skovbrug, byer, transport og industri. Det betyder, at der kun er et begrænset areal til rådighed til andre formål. Inden udgangen af det kommende årti foreslås længden af motorvejsnettet forøget med mere end 12.000 km. En stigning på 5% i befolkningen vil desuden kræve mindst en tilsvarende mængde jord til bymæssig bebyggelse. Hele dette spørgsmål er af stigende betydning – og det bliver ikke mindre vigtigt af, at der er en tendens til, at de reguleringer af arealanvendelsen der vedtages i både regionalt, nationalt og EU-regi forøger disse problemer. Derfor bør området få mere politisk opmærksomhed.

Miljømæssige 'Hot-Spots' i Europa

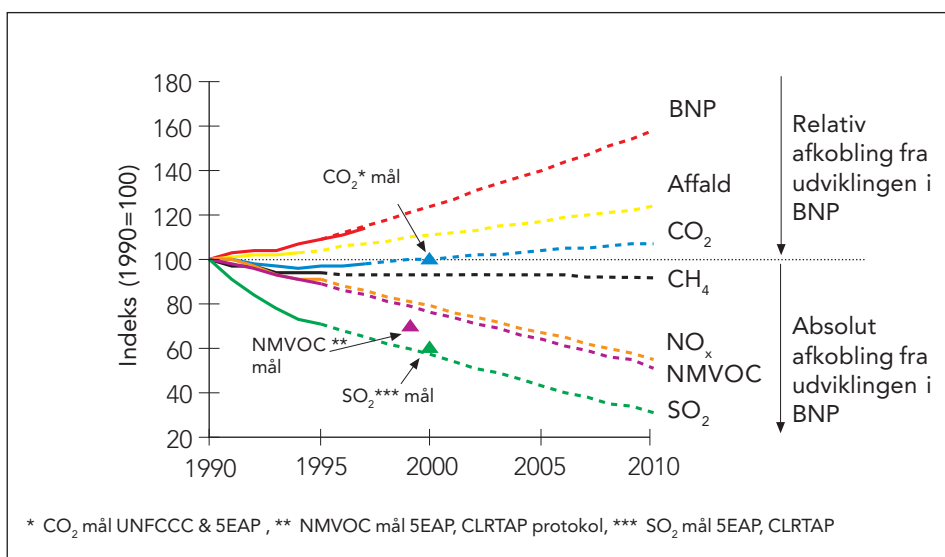
- Den gode nyhed er, at antallet af meget belastede områder – dvs. områder med en meget høj koncentration af miljøbelastninger er faldende. Imidlertid bliver der flere af de områder, der er belastet i mindre grad, da der bruges mere plads til energiproduktion, transport, industri og vandforsyning, og da disse aktiviteter påvirker større arealer.
- I år 2010 forventes miljøkvaliteten i mange af de traditionelle industrielle „hot spots“ i høj grad at være forbedret. I Den Sorte Trekant forventes svovldepositionen f.eks. at falde drastisk. Men Tyskland og Holland vil fortsat være påvirket af forurening, og Belgien, Frankrig, Tyskland, Danmark, Luxembourg og Holland vil være påvirket af eutrofiering, mens den nordvestlige del af Europa også i høj grad vil have problemer, mest i form af emission og deposition af farlige stoffer såsom kadmium, dioxiner, benzpyren og polykloreret bifenyl. Spanien, Portugal og Italien vil have problemer med den højeste emission og deposition af endosulfan.
- Byområder forventes fortsat at have problemer med alvorlige miljøbelastninger og -påvirkninger. Nogle steder som følge af en større trafiktæthed og i nogle områder på grund af sæsonmæssig vandmangel. Desuden kommer de også til at stå over for problemet med at håndtere fast affald ved hjælp af forbrænding og genanvendelse. Og selv om luftkvaliteten forventes at blive bedre, bliver spørgsmålet om fotokemisk smog sandsynligvis af stigende betydning, især i Nordvesteuropa. I storbyer i Sydeuropa forventes den sæsonmæssige vandmangel at blive forstærket.
- En stor tilstrømning af turister vil ligeledes påvirke forholdene i Middelhavsområdet, mens tilpasninger på landbrugsområdet kan blive særlig markant i andre kystområder, f.eks. langs Nordsøen og Kanalen. Alperregionen må påregne en øget belastning fra transportaktiviteter. ●

2. På rette spor – i tide?

Det er karakteristisk at mange af de store miljøspørgsmål, der er på dagsordenen i dag, først blev erkendt, da det var gået galt. Man fortsatte med de miljøbelastende aktiviteter og langt om længe blev det klart, at de havde betydelige virkninger på sundhed og miljø.

Et godt eksempel er beskadigelsen af ozonlaget. Selv om brugen af stoffer, der nedbryder ozonlaget, nu er skåret kraftigt ned, forventes ozonlaget ikke at være fuldstændigt genopbygget før midten af næste århundrede. Det samme gælder for drivhusgasser: Der går lang tid fra man begyndte at begrænse emissionen af drivhusgasser til koncentrationen i atmosfæren er stabiliseret. Et eksempel: For at man i år 2100 kan opnå en koncentration af CO₂, der muligvis er "bæredygtig" (dvs. stabiliseret på 1990-niveauet) vil det være nødvendigt at reducere de globale, årlige CO₂ emissioner med 50-70%. Et tredje eksempel er forureningen af ferskvand og skove, som først blev bragt ned på det nuværende niveau efter at lovgivningen var blevet strammet mere og mere over en periode på 30 år.

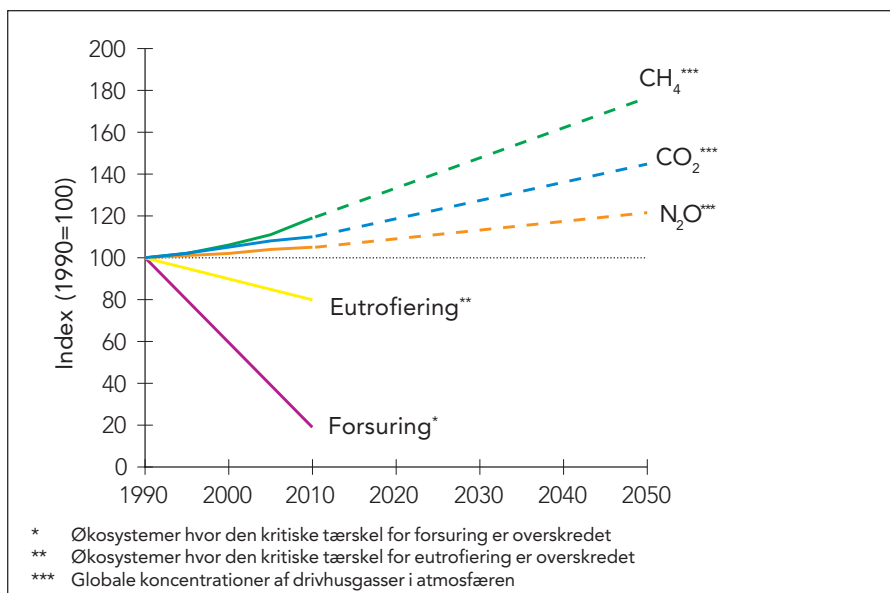
Den økonomiske udvikling og tendenser i belastningen i EU (1990-2010) sat i forhold til miljømålene

Kilde: Samlet fra forskellige kilder

18 Europas miljø ved århundredeskiftet

Tendenser i udvalgte miljøproblemer (1990 - 2010 - 2050)

Kilde: Samlet fra forskellige kilder

Der er behov for, at der går kortere tid fra miljøproblemerne identificeres og til der gennemføres politiske reguleringer. Tidligere har det været sådan, at reguleringerne enten blev indført for sent eller ikke var tilstrækkelige. Eller der skete det, at udviklingen inden for andre sektorer, f.eks. inden for transportområdet, modvirkede miljøreguleringerne og trak i en anden retning – væk fra en bæredygtig udvikling. Bedre data om tendenser i miljøudviklingen kan bidrage til at forkorte dette tidsinterval ved at skabe et vigtigt forbindelsesled mellem den videnskabelige forskning og politikernes planlægning. Desuden vil det kunne sætte politikerne i stand til i højere grad at forebygge problemer og lægge planer for, hvordan de skal gribes an. Også befolkningen bør tage et ansvar – både ved at deltage aktivt i beslutningsprocessen og gennem ændringer i adfærds- og forbrugsmønstre.

Hvis vi skal opnå fremskridt på miljøområdet i et hurtigere tempo end hidtil, er det afgørende at der opstilles klare mål og strategier. EU fastsætter løbende mål for de vigtigste områder, men selv om man har nået en række mål og forventer at nå flere i fremtiden, er det ikke usandsynligt at indsatsen vil være utilstrækkelig på nogle områder.

- EU's mål er i første omgang at stabilisere CO₂-emissionerne på 1990-niveauet inden år 2000. EU vedtog i Kyoto at reducere **emissionen af drivhusgasser**, målt i CO₂-ækvivalenter, med 8% mellem år 1990 og år 2008-2012. Grundscenariet viser en stigning på 6% i de samlede emissioner af drivhusgasser, mens CO₂-emissionen i første omgang faldt ca. 1% i 1996 fra 1990 niveauet.
- Anvendelsen af **ozonlagsnedbrydende stoffer** faldt i EU i et hurtigere tempo end nødvendigt for at overholde de europæiske mål. Selv om produktionen af chlorfluorcarbon (CFC) var lidt højere i 1996 end i 1995, forventes det, at EU-landenes emissioner fortsat vil falde, således at det skulle være muligt at nå de mål, der er sat for de kommende år. Kommissionen har foreslået at udfase forbruget af hydrochlorfluorcarboner (HCFC'er) frem til år 2015.
- Der forventes en betydelig reduktion i **emissionen af luftforurenende stoffer** frem til år 2010 – men ikke nok til at nå de mål, der er aftalt for år 2000. Og heller ikke til at nå de mål, EU har foreslået for år 2010. Målene er fra Kommissionens forslag om en forureningsstrategi og protokollen til Genève Konventionen om grænseoverskridende forurening over store afstande.
- Sandsynligvis vil indsatsen for at **fjerne alle udledninger af farlige stoffer** fortsat være utilstrækkelig. Med EU's eksisterende reguleringer vil man sandsynligvis nå nye UNECE-mål for nedbringelse af emission af bly, dioxiner, furaner og hexachlorbenzen, men ikke målene for kadmium og kviksølv. Emissionen af polycykliske aromatiske kulbrinter forventes at stige, fordi vejtransporten øges betydeligt
- De fleste storbyer forventes at gøre mærkbare fremskridt i retning af at opfylde **EU's mål for luftkvalitet i byområder** for svovldioxid (SO₂), partikelformige stoffer, benzen og benzpyren. Dog vil der kun være tale om mindre fremskridt inden for ozon og kvælstofdioxid (NO₂) - koncentrationer.
- For at dæmme op for de forventede stigninger i de fleste **affaldsstrømme** vil der være behov for nye initiativer, som kræver en omfattende livscyklusmodel med vægt på genbrug og reguleringer, der forebygger affaldsproduktion. Inden for dette område er det et stort problem, at det er vanskeligt at sammenligne data fra land til land.

20 Europas miljø ved århundredeskiftet

- EU har ikke fastsat kravværdier for kvaliteten af grundvandet, kun for drikkevandskvaliteten. Og de oplysninger, der findes om tendenserne inden for drikkevand er alt for begrænsede til, at der kan foretages en analyse af resultaterne. Vi forventer, at brugen af pesticider vil falde yderligere, men der vil fortsat være pesticider i grundvandet, og i nogle tilfælde vil det fortsat skabe problemer. Grundvandets indhold af nitrat vil sandsynligvis forblive stabilt.

Udviklingen på en række områder, f.eks. biodiversitet, jord og jordkvalitet og kystområder er vanskelige at vurdere, eftersom der ikke er fastsat kvantitative mål og de nødvendige tilgængelige data og informationer mangelfulde.

Udviklingen i EU's vigtigste miljømål (Indeks 1990 = 100)

	1985 niveau	1990 niveau	1995 niveau	Forventet niveau i målår	Mål	Fremskridt?
Drivhusgasser (GHG) og klimaændring						
Emission af drivhusgasser (GHG)	-	100	98	106	92 i 2008-2012	☹️
CO ₂ -emission	96	100	97	98-102	100 2000	😐
Ozonlagnedbrydende stoffer						
CFC-produktion	160	100	11	ca. 0	0 i 1995	😊
Produktion af HCFC'er	-	100	108	ca. 0	0 i 2025	😊
Forsuring						
SO ₂ -emission	119	100	65	53* 29	60 i 2000 16 i 2010**	😊 ☹️
NO _x -emission	95	100	89	81* 55	70 i 2000 45 i 2010	☹️ ☹️
Emission af ikke-metanholdige flygtige organiske forbindelser (NMVOC'er)	98	100	89	81*	70 i 1999	☹️
Problemer på regionalt plan						
Kommunalt affald (pr indbygger)	79	100	103	109	79 i 1999	☹️

* Interpoleret mellem 1995 og det forventede 2010 niveau

** Foreslået mål, der kan tages op til overvejelse inden for rammerne af den kombinerede ozon/forsuringsstrategi

En af grundene til at det går langsomt med at nå målene er, at de enkelte miljøproblemer behandles separat. Det resulterer i, at den indbyrdes forbindelse mellem miljøproblemer og deres årsager ikke behandles fuldt ud. Derfor er der behov for mere omfattende og integrerede strategier til at vurdere og styre miljøproblemerne. For eksempel er EU's forureningsstrategi, der for øjeblikket diskuteres, baseret på en multistof/multieffekt-model, der tager højde for, at svovldioxid, kvælstofoxider, ammoniak og flygtige organiske forbindelser spiller flere forskellige roller som kilde til fire indbyrdes forbundne miljøproblemer: forurening, eutrofiering, ozon i troposfæren og klimaændring. Ved at indføre en integreret strategi til at bekæmpe disse forskellige miljøbelastninger opnår man en bedre omkostningseffektivitet og øget politisk opbakning. Tilsvarende tager en integreret strategi for klimaændringer højde for, at flere forhold, nemlig en mere effektiv udnyttelse af fossile brændsler, brug af vedvarende energikilder og reduktion i afbrænding af fossile brændsler, har stor gavnlig virkning på både sundhed og økosystemer.

Det er en vanskelig opgave at overvåge, om udviklingen går i retning af denne form for "*systemintegration*" i forvaltningen af miljøproblemer. Der er dog tegn på fremskridt, f.eks. i form af EU's rammedirektiver for luft og vand, direktivet om integreret forebyggelse og bekæmpelse af forurening fra store industrivirksomheder og auto-olie-programmet vedrørende luftforurenende emissioner fra køretøjer. Desuden udvikles der mere omfattende strategier for effektiv anvendelse af energi og materialer (såkaldte "indfaldsvinkler til økologisk effektivitet") af World Business Council for Sustainable Development (Verdenshandelsrådet for Bæredygtig Udvikling) og OECD (Organisationen for Økonomisk Samarbejde og Udvikling).

De største hindringer for at opnå yderligere fremskridt i retning af systemintegration er tildels en mangel på data om og forståelse for forbindelserne mellem de forskellige miljøproblemer. Desuden er der ikke fastsat mål for den politiske indsats. Endelig udgør sektoropdelingen af de videnskabelige discipliner og politiske institutioner, der beskæftiger sig med forskellige typer af miljøbelastninger en barriere i arbejdet for en bedre systemintegration.

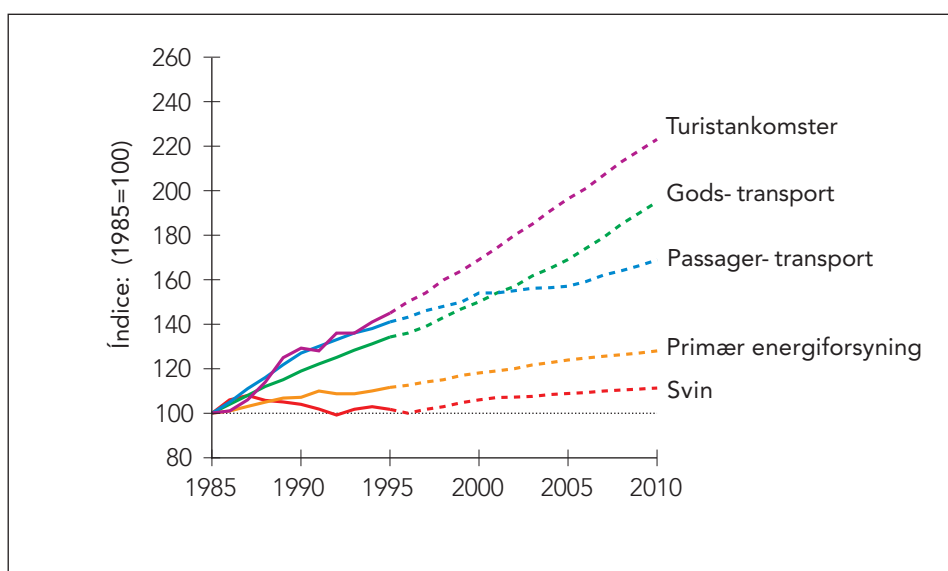
22 Europas miljø ved århundredeskiftet

3. Hvor kommer belastningerne fra?

Miljøet i Den Europæiske Union vil i en overskuelig fremtid fortsat være under alvorligt pres fra en række forskellige aktiviteter. Det gælder såvel den generelle samfundsøkonomiske udvikling som eksempelvis industriproduktion og fritidsaktiviteter. Mange af disse forventes at vokse, og eftersom de hænger sammen, vil der opstå en dominoeffekt.

Økonomien i EU-landene har skabt større materiel velstand for indbyggerne i det seneste årti. Den økonomiske vækst er nu så stor, at produktion og forbrug generelt kræver flere naturressourcer og skaber mere forurening end tidligere. At fremstille forbrugsvarer og tjenesteydelser kræver ikke blot de materialer og den energi, der medgår til selve produktet. Der anvendes desuden ressourcer i alle stadier af produktionsprocessen (den 'grønne rygsæk'). Ifølge grundscenariet forventes der en stigning på 45% i den økonomiske vækst indtil år 2010. Væksten fører i sig selv til miljøbelastninger og vil sandsynligvis "opveje" de miljøforbedringer, der er opnået, og gøre det vanskeligere at opnå en bæredygtig udvikling. Materialeintensiteten faldt i de førende EU-lande i 1980'erne, men denne tendens er ikke fortsat i halvfemserne. Den samlede primære energiforsyning viser også

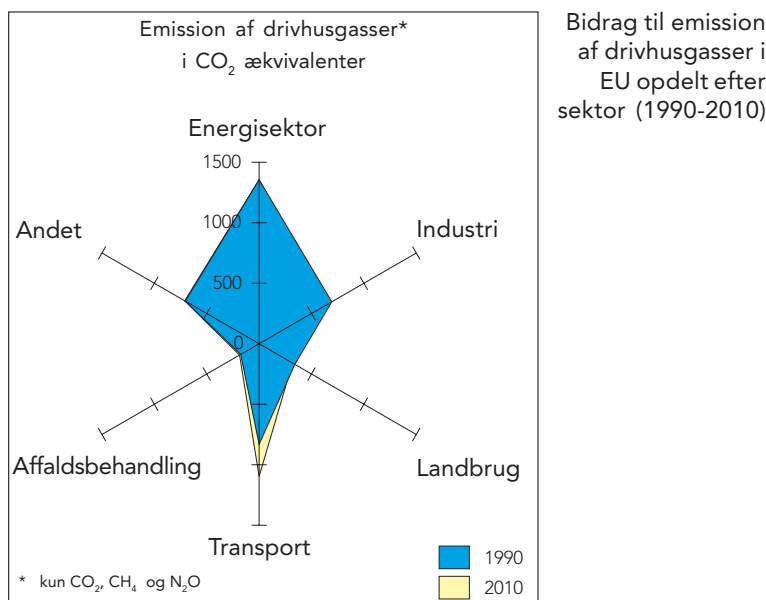
Energiforsyning og de vigtigste drivkræfter i EU (1985-2010)

Kilde: EEA

en opadgående tendens, og kurverne for de vigtigste drivkræfter i økonomien er endnu stejlere.

EU landene har generelt være mindre *energiintensive* i de senere år, men denne udviklingstendens dækker over et voksende energibehov udtrykt i absolutte tal. Faldende energipriser på verdensplan kan endvidere true en yderligere reduktionen i energiintensiteten. Det stigende energiforbrug fører til større emission af kuldioxid, en af de vigtigste drivhusgasser. De enkelte økonomiske sektorer andel i produktionen af drivhusgasser udvikler sig forskelligt i perioden.

Kilde: Samlet fra forskellige kilder

Stigende *transport*- og trafik - bringer EU's evne til at nå mange af de miljøpolitiske mål i fare. Store stigninger i både passager- og godstransport truer målene for klimaændring, grænseoverskridende luftforurening og luftforurening i byområder. Selv om transportinfrastrukturen løbende udvides belastes den mere end der er kapacitet til, og det medfører betydelige økonomiske tab. Inden for passagertransport er der ganske vist sket forbedringer i motorernes energieffektivitet. Men det er ikke tilstrækkeligt til at modvirke det øgede energiforbrug, der følger af udviklingen på andre områder: Et øget antal kørt

24 Europas miljø ved århundredeskiftet

passagerkilometer, tendensen til at bruge større biler og overgang til bil- og flyrejser. En lignende udvikling ses inden for godstransport, hvor jernbaner og den indenlandske skibsfart fortsat taber terræn til vejtransport - til trods for programmer, der skal støtte disse transportformer (f.eks. politikken vedrørende de trans-europæiske net).

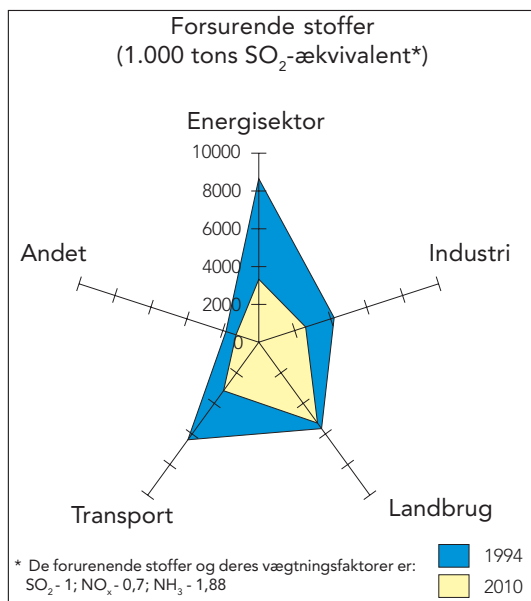
På basis af de nuværende prognoser kommer husholdninger, *industrien og servicesektoren* også til at bruge mere energi. Kemikalie-, pulp og papir- og byggematerialeindustrierne står over for stor vækst. Servicesektoren er dog det område, der vokser hurtigst, hvilket vil få alvorlige konsekvenser for transport og energiforbrug. Der forventes et skift fra fast brændsel og olie til naturgas, hvilket har en positiv virkning på miljøkvaliteten. De vedvarende energikilder har i dag en beskedent andel af den samlede energiproduktion på ca. 6%, men kan stige til 8% frem til år 2010. EU's mål sigter mod en fordobling i år 2010. Med de nuværende betingelser på energimarkedet vil det være nødvendigt at iværksætte drastiske foranstaltninger, hvis dette mål skal nås. Selv om vi forudser, at der vil ske en yderligere effektivisering af energiforbruget vil det blive mere end modvirket af den forventede samlede vækst i sektorernes aktiviteter.

Mens EU's befolkning forbliver relativt stabil, fører stigende indkomster og flere og mindre *husholdninger* til en forventet stigning på 50% i forbruget mellem 1995 og år 2010. Det øger presset på de miljømæssige tjenesteydelser (vand og renovation) og naturressourcerne. Husholdningernes energiforbrug vil stige trods effektivitetsforbedringer, fordi husholdningerne bliver mindre og der bliver flere af dem.

Der forventes en betydelig stigning i *turismen*, som følge af den forøgede økonomiske velfærd, mere fritid og fordelagtige priser (hvor miljøomkostningerne ikke er indregnet). Udviklingen i turismen kommer til at udgøre en trussel for sårbare områder som f.eks. kyst- og bjergområder og øger også forbruget af brændstof til transport.

Ca. 40% af EU's jord er landbrugsjord, og en stor del af den ligger på eller ved siden af områder, som er af væsentlig betydning for biodiversiteten. Til trods for reformer af den fælles

landbrugspolitik, der også indfører nogle former for miljøregulering, er der fortsat udsigt til to udviklingstendenser inden for landbruget dels i form af intensivt landbrug og dels omdannelse af jord til marginaljord – begge dele vil påvirke miljøet. Sammensætningen i husdyrbestanden forventes at skifte fra kvæg til svin og fjerkræ. Forbruget af gødning er faldende, mens brugen af pesticider er svingende. Forbruget faldt gennem perioden, men siden 1994 har der været en stigende tendens. Udviklingen i de kommende år er usikker, men et fald i mængden af aktivstoffer i pesticider er ikke usandsynligt. *Landbruget* forårsager også emission af forurende stoffer (ammoniak). Udviklingen i husdyrbestanden vil i løbet af det kommende årti gøre landbruget til en af de sektorer, der bidrager mest til forureningen, eftersom den – i modsætning til andre – næppe vil være i stand til at nedbringe emissionerne.

Bidrag til emission af forurende stoffer i EU opdelt efter sektor (1994-2010)

Kilde: Samlet fra forskellige kilder

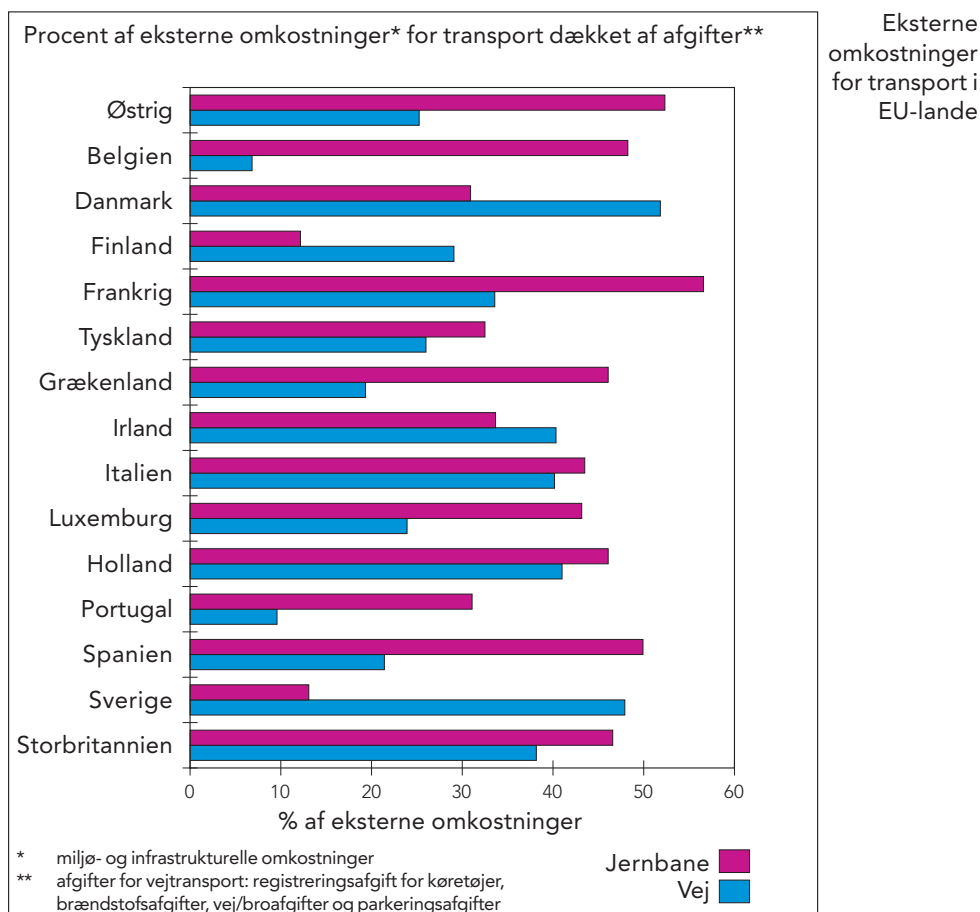
4. Gør vi fremskridt i retning af integration?

I Det 5. Miljøhandlingsprogram fra 1992 blev det fastslået, at sektorintegration er et vigtigt princip inden for miljøpolitikken. Men siden da er udviklingen gået langsomt indtil Det Europæiske Råd, på Cardiff-mødet i juni 1998, opfordrede Rådene inden for landbrug, energi og transport til at præsentere deres strategier for miljømæssig integration og bæredygtig udvikling. I december 1998 udvidede Det Europæiske Råd, på mødet i Wien, dette med to nye områder, nemlig udviklingen af det indre marked og industri. Dette er et vigtigt skridt i retning mod den *institutionelle integration*, der er nødvendig hvis de økonomiske "drivkræfter" i de forskellige sektorer skal inddrage miljømæssige hensyn i deres mål og programmer.

For øjeblikket er integrerede strategier der inddrager miljøaspektet i en sektors mål fortsat sjældne. De findes f.eks. ikke i traktatens målsætninger for den fælles landbrugspolitik eller i EU's fælles transportpolitiske mål. Imidlertid har mindst fem lande (Østrig, Danmark, Holland, Sverige og England) udarbejdet transportstrategier, der omfatter miljømål. De mere heterogene industri- og energisektorer kan ikke så nemt underlægges integrerede strategier. Dog er ændringerne i klodens klimaforhold nu med til at fremme brugen af generelle planer for energisektoren. Dermed gøres de udfordringer, der ligger i klimaændringerne, til en mulighed. Måske er der skabt et "klima til forandring".

Det er ikke nemt at vurdere udviklingen i retning af sektorintegration, når der ikke er enighed om, hvordan integrationen skal sættes i gang og overvåges. Det Europæiske Miljøagentur foreslog nogle indledende kriterier for sektorintegration baseret på Det 5. Miljøhandlingsprogram og FN's Deklaration om Miljø og Udvikling (Rio 1992) i sin rapport "Europas Miljø: Anden samlede vurdering". I rapporten fokuseres på den vigtige rolle, som priser, afgifter og tilskud spiller for at fremme bestemte typer af økonomiske aktiviteter i de forskellige sektorer ("*markedsintegration*"). Desuden peger rapporten på, at man bør anvende evalueringer - af miljøpåvirkninger, miljøstyringssystemer og produktpolitikker - for at forebygge og minimere miljøbelastningen ("*styringsintegration*"). Overvågningen af udviklingen på basis af disse kriterier er først lige begyndt.

Nedenstående oversigt illustrerer nogle af de første resultater, der er opnået i medlemslandene med at inddrage transportsektorens *eksterne omkostninger* (herunder infrastrukturomkostninger) i priserne gennem afgifter. Det er forsøgsvis konklusioner, der ikke dækker alle miljøbelastninger forårsaget af transport, men de udgør det første skridt på vejen i forsøget på at opnå "rimelige og effektive" markedspriser for transport. Når de eksterne omkostninger ikke inddrages får transportområdet et betydeligt "tilskud" (beregnet til omkring 4% af EU's bruttonationalprodukt), som fremmer trafik i et omfang, der ikke er optimalt for samfundet. Det gælder især godstransport. Der findes ikke tilsvarende data for luftfart og skibsfart, men flytrafikkens bidrag til luftforureningen og det forhold, at der ikke er afgift på brændstof til fly betyder, at flytransportens eksterne omkostninger langtfra indarbejdes i

Kilde: IWW/INFRAS; ECMT

28 Europas miljø ved århundredeskiftet

markedspriserne.

Miljøskadelige *subsidier*, som er et andet eksempel på at miljøomkostninger ikke indregnes i markedspriserne, er vanskelige at beregne. Generelt er de faldende, men der er fortsat store subsidier inden for landbrugs-, industri- og energiområdet (især på kul). I alt beløber subsidierne sig til ca. 10 milliarder euro. Skattelettelser for privatbilisme og parkering, som findes i visse lande, er en anden form for støtte til privatbilismen.

Siden 1992 er der langsomt fremkommet et bredere udvalg af *strategiske instrumenter*, ligesom afgifter, miljøaftaler og miljøoplysninger i stigende grad anvendes som supplement til lovgivning (f.eks. direktiver). EU-landene bruger også flere økonomiske instrumenter i form af f.eks. miljøskatter end tidligere – især inden for energi- og transportområdet. I 1987 var mindre end 100 økonomiske instrumenter i brug i EU-landene. Det tal var steget til 134 i 1997. Imidlertid er indtægterne fra "grønne" afgifter stadig mindre end 7% af de samlede skatter i EU (herunder energiafgifter), og denne type afgifter er hovedsageligt indført i de skandinaviske lande, Belgien og Holland. I de sydeuropæiske lande anvendes der ikke ret mange afgifter. Der er ikke gjort store fremskridt med at indføre en grøn skattereform, der kan nedsætte beskatningen af arbejde ved hjælp af indtægter fra miljøafgifter.

Brugen af *miljøaftaler* er steget voldsomt i løbet af de seneste ti år. En undersøgelse foretaget af EU-Kommissionen viser, at der frem til 1986 var indgået i alt 44 aftaler i EU, som var godkendt af medlemslandenes myndigheder, mens der ti år senere (frem til midten af 1996) var kendskab til 304 aftaler som værende i kraft. De fleste af disse aftaler indholder imidlertid ikke de overvågnings- og gennemførelsesprocedurer, der er nødvendig for at kunne vurdere deres miljømæssige effektivitet.

Information bliver anvendt i stigende grad, men hovedsageligt i de nordeuropæiske lande, og inden for landbrugs- og industriområdet, hvor miljømærkning begynder at få betydning. Mærker, der fortæller om pesticidrester og kvalitetssikring af fødevarer, herunder landbrugsprodukters økologiske oprindelse, får større betydning i forbrugernes valg. Muligheden for at vælge

“grøn” el, eller lokalt fremstillede fødevarer er kun på begynderstadiet. Belgien (den flamske del), Holland og Sverige har udviklet “registre over forurenende emissioner”, der er i overensstemmelse med Fællesskabets statistiske klassifikation af økonomisk aktivitet (NACE), således at der er mulighed for at lave landsdækkende analyser og for at kæde oplysningerne sammen med økonomiske variable. Endelig er der – i Belgien, Frankrig, Tyskland og England – oprettet andre registre over emissioner. Det er sket for at kunne imødekomme forskellige rapporteringsforpligtelser til nationale myndigheder og internationale organisationer/konventioner.

Inspireret af aktiviteterne i EU, har medlemslandene gjort fremskridt i retning af at forebygge og begrænse miljøbelastninger gennem forudgående vurdering af projekter og politikker. De fleste medlemslande og visse sektorer har fremstillet vejledninger og andet materiale til støtte for brugen af *miljøvurderinger*, som menes at kunne påvirke planlægningen af projekterne. Desværre har de fleste miljøvurderinger kun ført til begrænsede justeringer, ofte fordi de blev udført på et ret sent tidspunkt i projektet. Selv om Direktivet om strategisk miljøvurdering endnu kun er under drøftelse har adskillige medlemslande (Belgien, Danmark, Finland, Italien, Holland og Spanien) og EU-Kommissionen udviklet procedurer og initiativer hertil.

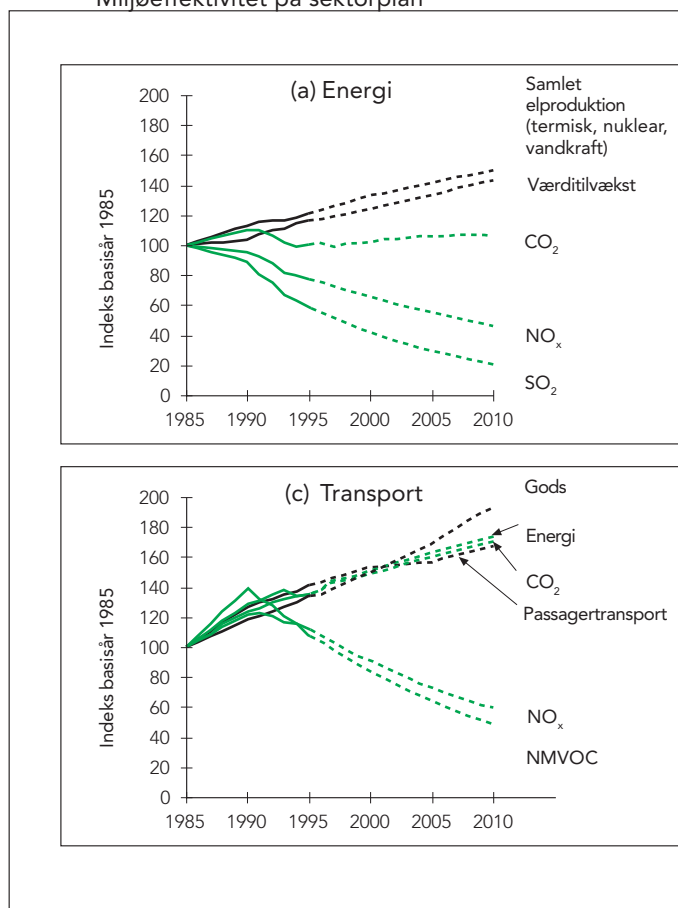
“Grønne indkøb” er et andet middel til integration af miljøhensyn og de første fremskridt har vist sig i flere medlemslande (Danmark, Finland, Tyskland, Holland og England). Brugen af miljøstyringssystemer, der fremmes af EMAS-ordningen og den internationale standardiseringsorganisation (ISO 14000), breder sig langsomt og med betydelig variation fra land til land. Der er flest registrerede EMAS-ordninger i Tyskland.

Succesen med disse værktøjer til sektorintegration kan måles ved at se på, i hvor høj grad det er lykkedes at nedbringe sektorernes miljøbelastning ved et stigende aktivitetsniveau og derved opnå bedre “miljøeffektivitet”. På EU-plan er det kun emission af luftforurenende stoffer, der er faldet samtidig med et stigende BNP (siden 1990). Derimod er der ikke samme positive udvikling inden for så vigtige problemområder som kuldioxid og affald, og disse tendenser forventes at fortsætte frem til år 2010.

30 Europas miljø ved århundredeskiftet

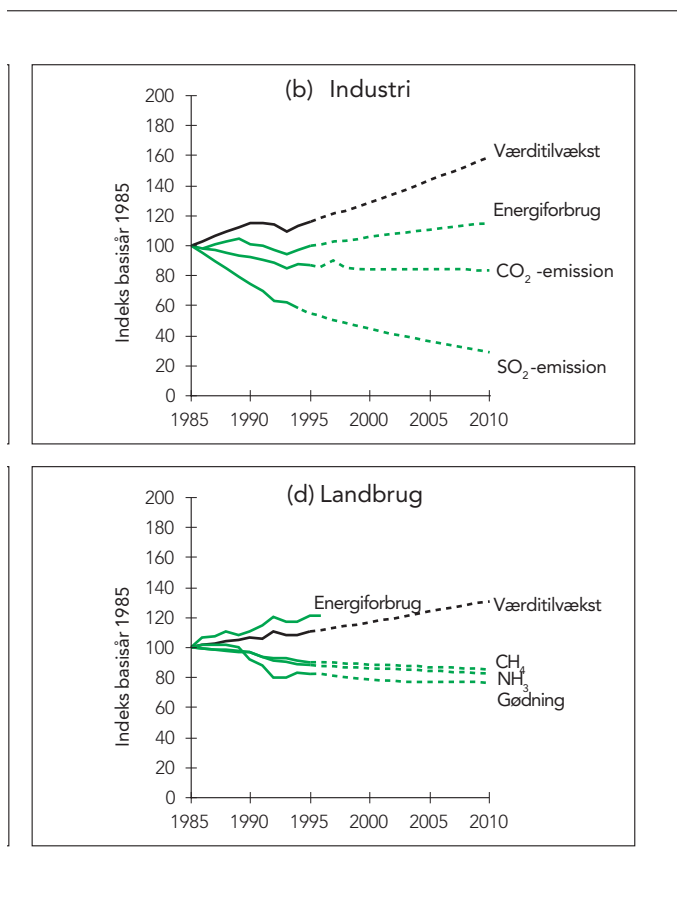
Emissionen af forurenende stoffer er faldet betydeligt i energi-, transport- og industrisektorerne og mindre i landbrugssektoren, men energiforbruget og kuldioxidemissionen er enten fortsat i trit med produktionen (transport og landbrug) eller afviger kun en smule, og der er ingen antydning af betydelige gevinster i "miljøeffektiviteten" på disse to vigtige områder frem til 2010.

Miljøeffektivitet på sektorplan

Kilde: Samlet fra forskellige kilder

Gevinster inden for “miljøeffektivitet” er ikke altid tilstrækkelig til at opnå en bæredygtig udvikling. På nogle områder er der nemlig behov for en absolut begrænsning i den samlede belastning af miljøet – og ikke blot relativt mindre miljøbelastning pr. produceret enhed som følge af “miljøeffektive” gevinster – som det er tilfældet med emission af drivhusgasser og forsurening. Desuden vil den globale miljøbelastning stige hvis gevinsten i miljøeffektivitet i EU kun opnås ved at forurenende industrier flyttes til andre lande.

5. Udvidelsen af EU: Udfordringer og muligheder

De lande, der har ansøgt om medlemskab af EU har mange miljøproblemer til fælles med EU-landene, med der er også store forskelle. I de store industriområder er der miljøskader, bl.a. som følge af emission af svovl og tungmetalfurening der hidrører fra "fortidens synder". Desuden er vandkvaliteten dårlig i nogle områder. Det gælder især de steder, hvor vandforsyningen stammer fra grundvand, der er forurenede af nitrat. Der er også fortsat potentielle miljømæssige risici forbundet med Sovjettidens kernekraftværker og militærbaser. Sidstnævnte er nu under oprydning.

I nogle ansøgerlande er den økonomiske aktivitet miljømæssig mere bæredygtig end i EU-landene. Samtidig har nogle ansøgerlande større områder med naturlige levesteder (naturaktiver) end EU. Murens fald medførte alvorlige sociale problemer, men det efterfølgende bratte fald i bruttonationalproduktet var faktisk til gavn for miljøet. Det medførte nemlig en lavere affaldsproduktion, et lavere energiforbrug og mindre brug af landbrugskemikalier – og dermed mindre forurening og færre miljømæssige sundhedsfarer. Derudover er arealanvendelsen i ansøgerlandene ikke så intensiv som i mange EU lande, hvilket er positivt for biodiversiteten, landskabsvariationen og de økologiske processer.

I overgangsfasen, hvor ansøgerlandene venter på at blive optaget i EU, er der imidlertid fare for, at miljøet belastes, hvis de følger samme udviklingsvej som de 15 medlemsstater.

Den største udfordring for ansøgerlandene er derfor at sikre, at de – i en periode med stærk økonomisk vækst – ikke begår de samme fejl som de vesteuropæiske lande gjorde gennem en årrække. Dette resulterede i, at det i begyndelse af 1970'erne blev nødvendigt at gennemføre et "haste-program" indeholdende miljøreguleringer både på europæisk og nationalt niveau. Det forekommer imidlertid mere realistisk - og mere konstruktivt - at anlægge den betragtning, at både EU-landene og ansøgerlandene er i en overgangsfase – i en overgang til en mere bæredygtig udvikling. Begge grupper af lande har et stykke vej foran sig, og da deres udgangspunkt er forskelligt, vil de følge hver sin rute.

Udviklingen i miljøet i ansøgerlandene

Ansøgerlande i Central- og Østeuropa:

- Med en ekspanderende økonomi kan stigninger i **forbrug og produktion** i disse lande blive større end i EU-landene. Især privatbilismen kan stige med ca. 60% frem til år 2010. Den forventede økonomiske vækst kan meget vel medføre miljømæssige forringelser på områder som affald, trafikthed og forurening generelt.
- Med de reguleringer, der sandsynligvis vil blive indført i overgangsfasen, vil **energiforbruget og -intensiteten** sandsynligvis falde drastisk. Især energiintensiteten i industrien kan forbedres med 35% frem til år 2010. Omlægningen af energiproduktionen kan resultere i betydelige fald i emission af svovldioxid og kuldioxid for relativt få midler. Med faldende deposition vil andelen af økosystemer, der er negativt påvirket af forurening, sandsynligvis blive reduceret fra 44% i 1990 til 6% i år 2010. Økosystemer i EU vil også få gavn af en nedgang i emissionerne i ansøgerlandene. Hvad angår eutrofiering kan der forventes mere beskedne gevinster. Forbedringer i energieffektiviteten alene (alle sektorer) kan føre til et fald i emissionen af drivhusgasser på ca. 13% mellem 1990 og år 2010 for det udvidede EU område. Og det til trods for, at energiforbruget i husholdningerne, til tjenesteydelser og til passagertransport forventes at stige betydeligt.
- På nuværende tidspunkt har **transportsystemerne** i ansøgerlandene færre negative virkninger på miljøet end EU's transportsystemer. Jernbanenettet i de fleste ansøgerlande er veludbygget, selv om en modernisering er påkrævet. Samtidig er vejnettet og privatbilismen mindre udviklet. Denne situation giver grundlag for at udvikle et effektivt transportsystem, der er relativt uskadeligt – ud fra et miljømæssigt synspunkt.
- På det seneste har man i disse lande produceret mere og opnået større udbytte inden for **landbruget**. En udvikling, der er ledsaget af et lavere forbrug af pesticider og kunstgødning. Men muligheden for, at der vil ske en stigning i forbruget af kunstgødning og spredningen af husdyrgødning udgør en alvorlig trussel for vandkvaliteten. De ændringer i ejerforholdene til jord, som er i gang i ansøgerlandene, har betydelige virkning på arealanvendelsen og landbrugsproduktionen. Ikke desto mindre er der mulighed for at beskytte økosystemets aktiver ved at integrere miljøforhold i de foreslåede reformer af den fælles landbrugspolitik. Dette kan være til stor gavn for økonomien på landet, fordi det kan medføre flere landbrug, der ikke belaster miljøet så meget, og føre til udvikling af økoturisme, samtidig med at biodiversiteten bevares.
- Ved at gennemføre direktivet om rensning af **byspildevand** kan ansøgerlandene opnå en reduktion på to tredjedele i belastningen med organisk stof og 40-50% i tilførslen af næringsstoffer. Det kræver, at der gøres en stor indsats for at udbygge kloaknettet og indføre en spildevandsbehandling med fjernelse af næringsstoffer. Denne fremgangsmåde vil potentielt reducere belastningen med nitrat og fosfat i både Østersøen og Sortehavet med ca. 15-30%. Men samtidig vil den give anledning til alvorlige slamproblemer, fordi mængden af slam vil stige drastisk. Desuden kan de anslåede omkostninger til opbygning af de nødvendige rensningsanlæg (eksklusiv kloaknet) komme op i en størrelsesorden på 9 milliarder euro.

- Der kan opnås store begrænsninger i emissionen af visse **farlige stoffer** ved at indføre EU-reguleringer i ansøgerlandene. I løbet af det kommende årti forventes EU-reguleringerne på dette område at føre til betragtelige begrænsninger i udledningen af bly, men en stigning i trafikken ville stort set modvirke denne potentielle forbedring. Det samme gælder kobber og kviksølv. EU-reguleringerne kan også reducere mængden af emissioner af kadmium. Der forventes store stigninger i udbredelsen af alle de pesticider, der er omfattet af undersøgelsen, på grund af vækst i landbrugsproduktionen. Mens den stigende emission af hexachlorcyclohexan (HCH) stammer fra den forventede vækst i afbrænding af affald.
- Hvad angår **grænseoverskridende luftforurening**, forventes emissionen af svovldioxid og kvælstofoxider at blive nedbragt med ca. 40-50%. Deposition af disse forurenende stoffer falder derefter, men ikke desto mindre vil to tredjedele af naturen stadig være påvirket af forurening og især eutrofiering.
- **Luftforurening i byområder:** Omkring 90% af befolkningen bor i storbyer, hvor eksponeringen overstiger tærskelværdierne. Der forventes en forbedring for alle luftforurenende stoffer, hovedsageligt for benzen. Ikke desto mindre vil benzopyren, kvælstofoxider og i mindre udstrækning svovldioxid og partikelformige stoffer (især PM10) fortsat udgøre et alvorligt problem.
- De eksisterende deponeringsanlæg for **farligt affald** og atomkraftanlæg i området udgør en betydelig sundhedsfare og dermed et miljøansvar. De alvorlige miljø- og sundhedsmæssige belastninger omfatter blandt andet en lavere forventet levealder, højere hyppighed for visse sygdomme og større effekter på økosystemerne.

Cypern:

- Til trods for nogle skader har miljøet overordnet set en rimelig god kvalitet. Antallet af indbyggere i byer steg fra 44% i 1974 til 68% i 1992, med den største koncentration langs kysten. Stigningen i byggeriet, kombineret med at 93% af turisterne bor langs kysten, forværrer påvirkningen af miljøet. Denne påvirkning skyldes primært udviklingen i infrastrukturen, og sekundært udviklingen indenfor landbrug og industri. Tilmed er mængden af vand begrænset, og sammen med en øget efterspørgsel efter vand, giver det anledning til bekymring. I visse områder er vandkvaliteten truet af udledning af kemikalier fra landbruget. Koncentrationen af nitrat i grundvandet langs kysten er steget, men det største problemet er et forøget saltindhold, som opstår ved overforbrug af grundvand med efterfølgende indtrængning af havvand. Den årlige mængde affald, som er anslået til 470 kg pr. indbygger i helårsbebyggelse og 670 kg pr. indbygger i turistområderne, skaber mange problemer. I landbruget er de største problemer jorderosion, brug af ukrudtsmidler og andre kemikalier og tab af god landbrugsjord til andre formål.

Beskyttelse af kystområdet og en fornuftig forvaltning af vandressurserne er uden tvivl de to mest kritiske og presserende opgaver, som kræver et handlingsprogram for en snarlig ændring af udviklingen.

Ansøgerlandene er allerede gået i gang med denne opgave. De har etableret rammeprogrammer for miljøhandlingsplaner, herunder miljøbetingede sundhedsfarer samt for gennemførelsen af EU-miljøstandarder i deres nationale lovgivning. I den kommende periode, hvor ansøgerlandene "tilnærmer" sig EU, kan gennemførelsen af en hensigtsmæssig interventionspolitik gennem anvendelse af allerede afprøvede metoder få en gavnlig virkning på miljøet – både i EU og ansøgerlandene og det endda til betydeligt lavere omkostninger.

Det forventes, at der vil gå nogen tid, inden ansøgerlandene fuldt ud opfylder EU's miljøpolitikker og standarder, som jo også udvikles løbende. Derudover skal der i ansøgerlandene findes en løsning på de typer af miljøskadelige aktiviteter, der ikke i tilstrækkelig grad er dækket af EU lovgivning. Det kræver især en større indsats for at få integreret miljøspørgsmål i sektorpolitikker, f.eks. på transport-, energi- og landbrugsområdet. Det ville også kunne bidrage direkte til en mere bæredygtig udvidelsesproces, som uden tvivl ville komme til at omfatte langt mere end den konkrete EU-miljølovgivning. Hvis man gør *bæredygtig udvikling* til målet for indsatsen, især inden for de ovennævnte sektorer, vil det være muligt at opnå en bedre "gennemførelse" af EU's miljømål i ansøgerlandene.

6. Bedre data og information

På konferencen “Bridging the Gap” i juni 1998 om nye behov og perspektiver for miljøinformation i Europa, konkluderede formanden følgende:

“På nuværende tidspunkt er nogle af de systemer, vi råder over til at overvåge og indsamle oplysninger om miljøet i de europæiske lande ineffektive og uøkonomiske. De frembringer store og unødvendige mængder af data om nogle emner. Og samtidig er de ikke i stand til – rettidigt – at levere relevante oplysninger om de emner, hvor der er et akut behov for bedre information samt en sammenhængende vurdering og rapportering.”

Desuden konkluderede han, at der er behov for et fælles pan-europæisk initiativ med henblik på:

- at strømline miljøovervågning og arbejdsmetoder,
- at koncentrere dataindsamlingen om de vigtigste spørgsmål, og
- at udvikle bredt accepterede indikatorsæt, der skal belyse betydningen af miljømæssige ændringer og indsatsen for en bæredygtig udvikling.

Agenturets rapport fra 1995 “Europas Miljø: Dobris-rapporten” indeholder en oversigt over stærke og svage sider vedrørende miljødata og -information. Der er sket visse fremskridt siden 1995, men der er fortsat langt igen, før det mandat som Det europæiske Miljøagentur har fået og målene fra konferencen “Bridging the Gap” kan siges at være nået. Ikke desto mindre gøres der i stigende grad brug af data på miljøområdet med henblik på at præsentere den eksisterende viden. Desuden sættes der fokus på de mangler og uoverensstemmelser, der stadig er i de tilgængelige miljødata. Her kan bl.a. henvises til nærværende rapport, til rapporten “Europas Miljø: Anden samlede vurdering” og OECD’s og UNECE’s gennemgang af medlemslandenes miljøindsats.

Fremskridt på informationsområdet

- EU's direktiv (96/62/EF) om vurdering og styring af **luftkvalitet** og EU's tredje beslutning (97/101/EF) om udveksling af data om luftkvalitet er vedtaget. Agenturet har etableret EuroAirNet og AIRBASE, som skal komplementere og støtte denne lovgivning. Agenturet vil - i samarbejde med Kommissionen, medlemslandene og EMEP-programmet – forbedre kvalitet, sammenhæng og relevans af de luftkvalitetsdata og -informationer, der findes på europæisk plan.. Den detaljerede overvågning af flygtige organiske forbindelser er imidlertid ikke forbedret mærkbart.
- Der er sket forbedringer i retning af større detaljeringsgrad, bedre sammenlignelighed og bedre overholdelse af tidsfrister på området **registre over emission til luft**. Dette er sket gennem fortsat samarbejde mellem agenturet, EU-Kommissionen (EUs overvågningsmekanisme for drivhusgasser), EMEP, Det internationale panel vedrørende Klimaændringer (IPCC), der yder teknisk støtte til FN's Rammekonvention om Klimaændringer og medlemslandene. Målingerne af direkte emissioner er ikke blevet meget bedre. Ligesom der heller ikke er gjort fremskridt i relation til indsamling (på europæisk plan) af data om emissioner til vandområder på afstrømningsniveauet og om udslip til eller på land.
- Data om **industrikemikaliers** giftighed, økotoksicitet og miljømæssige skæbne er fortsat ikke tilfredsstillende, men det erkendes nu, at der er behov for nye metoder, som kan sætte fokus på nedbrydningstid og bioakkumulation.
- Kvaliteten af **data på affaldsområdet** er ikke blevet stort bedre. I begyndelsen af 1999 vedtog Kommissionen at fremsætte et forslag til forordning om affaldsstatistikker, som det formentlig vil tage tid at få vedtaget i Rådet og gennemført i medlemslandene. På affaldsområdet er kvaliteten og sammenhængen i statistikker om husholdningsaffald blevet forbedret. En indsats, som er blevet koordineret af agenturet og Eurostat.
- Praksis i forbindelse med **uheld ved industriproduktion** er forbedret, og de indhøstede erfaringer indberettes og rapporteres videre til medlemslandene. EU-Kommissionens database over uheld, MARS, der kun gælder for EU-landene, er nu blevet udvidet med SPIRS (Seveso-anlæg-informationssystemer), som dækker indholdet af sikkerhedsrapporten for hvert enkelt "Seveso-anlæg" i EU.
- Der indsamles nu en enorm mængde data om ulykker og **radioaktivitet**. Disse data skal nu samkøres og udnyttes bedre.
- Information om miljøpåvirkninger som følge af **naturkatastrofer** og deres

- sammenhæng med menneskelig aktivitet er ikke tilgængelig i særlig grad.
- Data om regionale **vandressourcer** og om vandindvinding er blevet bedre. Agenturet har udarbejdet en indledende rapport, der præsenterer de informationer, som findes om grundvandskvalitet og -mængde. I samarbejde med medlemslandene og flere ansøgerlande er agenturet nu i gang med at udvikle EuroWaterNet/Waterbase. Det skal bidrage til at forbedre sammenligneligheden af data og levere de oplysninger, der er relevante for Kommissionens forslag til et rammedirektiv om vand. Der er dog stadig ikke mange data om små floder og søer, organiske mikroforureninger og metaller.
 - Bortset fra de vigtigste jordtyper findes der fortsat ikke grundlæggende data som f.eks. detaljerede europæiske **jordartskort**. Og kvaliteten og sammenligneligheden af de data, der er til rådighed på europæisk plan er ikke blevet bedre. Der findes intet overvågningsnet for jord, der dækker hele Europa, om end der er gjort visse fremskridt med f.eks. overvågning af skovbund. Et europæisk register over forurenede grunde mangler fortsat, men der er ved at blive fastsat kravspecifikationer. Men der er enighed om vigtigheden af at arbejde med mediet "jord" og behovet for sammenlignelige data på europæiske niveau.
 - Der er foretaget indledende vurderinger af hvilke metoder og behov, der er for data om **landskaber**, men sammenlignelige informationer på europæisk plan mangler fortsat.
 - Adgangen til data om **økosystemer, levesteder, habitattyper og arter** er blevet bedre i de fleste lande. De bedste data vedrører fortsat hvirveldyr og karplanter, men oplysninger om mange grupper af hvirvelløse dyr som f.eks. sommerfugle og laverestående planter er på vej. Der findes nu såkaldte rødlistor for de samme artsgrupper i de fleste lande. Endelige findes der kort over skove, som dog skal gøres sammenlignelige.
 - Indsamlingen af oplysninger om flora, fauna, arter og vokse- og levesteder for Natura 2000 (Fugle- og Habitatdirektiverne) er forbedret. Det gælder både EU landene og de europæiske lande uden for EU, som er med i "The Emerald Network" i henhold til Bern Konventionen. Data anvendes af agenturet via EUNIS i samarbejde med Kommissionen, Europarådet og internationale naturbeskyttelsesorganisationer.
 - Hvad angår **bymiljø** er der ikke gjort de store fremskridt med hensyn til at fremskaffe sammenlignelige data og informationer om støj. Fællesskabets støjstrategi, der skal se på krav og metoder for sådanne informationer, blev først sat i gang i september 1998. Der er adskillige europæiske bymiljø- og **planlægnings**initiativer i gang, men de har endnu ikke resulteret i ret mange sammenlignelige informationer om forholdene i de europæiske storbyer.

- Information om Europas marine områder er fortsat begrænset. For at forbedre sammenligneligheden og den rettidige levering af data til brug for vurderinger og indberetninger, har agenturet taget initiativ til at repræsentanter for de forskellige **havkonventioner** og -programmer samles i et interregionalt havforum. De data og informationer, der er nødvendige for en integreret strategi for vurdering af **kystområder** i Europa og kystforvaltning findes stadig ikke eller er dårligt koordineret.
- Indsamlingen af **georefererede miljødata** til geografiske og territoriale analyser på europæisk plan er kun forbedret lidt. Sammenhængende informationer om plantedække i det meste af EU og ansøgerlandene er nu for første gang til rådighed. Der er også gjort visse – om end begrænsede – fremskridt inden for bestemte geografiske områder som f.eks. kystarealer, afvandings- og naturområder. Der skal imidlertid gøres meget mere for at opnå georefererede miljødata af en kvalitet, sammenhæng og dækning som er tilstrækkelig til at kunne forbedre de integrerede vurderinger.

Adgang til information og offentlighedens deltagelse i beslutningsprocessen

“Undersøgelser viser en høj og stadig stigende grad af miljøbevidsthed hos offentligheden generelt, men befolkningen mangler stadig mange væsentlige informationer” (EUs 5. Miljøhandlingsprogram).

Direktivet om Offentlighed på Miljøområdet fra 1990, der fastslår offentlighedens ret til adgang til miljøinformation, som de offentlige myndigheder ligger inde med, har uden tvivl medført en holdningsændring og ændret adfærd hos de offentlige myndigheder i mange medlemslande. Det har betydet, at strømmen af informationer til offentligheden er blevet forøget. Imidlertid har der været talrige klager over hvorledes direktivet er blevet gennemført i medlemslandenes nationale lovgivning og over hvorledes teksten skal fortolkes. Endelig har der været klager over de mange muligheder der gives for at nægte adgang til informationer, lang ekspeditionstid og forskellige størrelser på

40 Europas miljø ved århundredeskiftet

gebyrer. Direktivet, der i øjeblikket er under revision, vil sandsynligvis blive strammet op og forbedret.

Desuden findes der andre konventioner og aftaler, som kan bidrage til en forbedret adgang til information - under forudsætning af at de gennemføres effektivt. Det drejer sig om 1) Århus-konventionen om adgang til oplysninger, 2) Offentlighedens deltagelse i beslutningsprocesser og 3) Klagemulighed på miljøområdet samt 4) en ny artikel i Amsterdamtraktaten, der indfører retten til aktindsigt i EU-institutionernes dokumenter.

Offentlig information om miljøforhold, således som den f.eks. formidles gennem miljømærker, registre over forurenende emissioner, miljøvurderinger og relevante miljøindikatorer får større og større betydning som strategiske værktøjer. Andre eksempler herpå er "efterspørgselsstyring", skift fra "produkter til tjenesteydelser" og reduktion af miljøbelastningen i et produkts livscyklus. Disse værktøjer må tages i anvendelse for at ændre befolkningens adfærd i retning mod mere bæredygtige produktions- og forbrugsmønstre.

**Order Form for:
Environment in the European Union at the turn of the Century**

Please send me ___ copies of: "*Environment in the European Union at the turn of the Century*", EEA 1999, xxx pp, ISBN 92—, Catalogue number: GH—EN-C, Price in Luxembourg xx euro.

Please fill in this form in CAPITAL LETTERS and send it to your bookseller or to one of the sales agents of the EU publications office listed overleaf

Name: _____ Date: _____
Address: _____
Phone: _____ Signature: _____

Ordering Executive Summaries

Executive Summaries of "*Environment in the European Union at the turn of the Century*" are delivered free of charge from the EEA, and are also available on the EEA web-site:

<http://www.eea.eu.int> For a personal copy, please e-mail:

information.centre@eea.eu.int indicating language version, number of copies and your contact information. If e-mail is not available, please fill in the order form below and send it to the EEA by mail or fax: EEA, Information Centre, Kongens Nytorv 6, 1050 Copenhagen K, Denmark, Fax: +45 33 36 71 99, Phone: +45 33 36 71 00.

Order Form for Executive Summary

Please send me free of charge the Executive Summary of "*Environment in the European Union at the turn of the Century*", in (please indicate language version and number of copies):

No of copies	Language	No of copies	Language
_____	English	_____	Dutch
_____	French	_____	Swedish
_____	German	_____	Finnish
_____	Spanish	_____	Danish
_____	Italian	_____	Norwegian
_____	Portuguese	_____	Icelandic
_____	Greek		

Name: _____ Date: _____
Address: _____

Sales Agents Liste

Det Europæiske Miljøagentur

Europas miljø ved århundredskiftet
Et resumé

Luxemburg: Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle
Publikationer

1999 – 44 s. – 14,8 x 21 cm

ISBN 92-828-6772-2